

Jan Nepomucký, kněz, generální vikář, mučedník

narozen: kolem r. 1345 v Pomuku, Čechy, Česká republika
zemřel: 20. března 1393 v Praze, Čechy

Patron Čech; kněží a zpovědníků; mostů; lodníků, vorařů, mlynářů; proti pomluvám; za mlčenlivost; za zpovědní tajemství; proti nebezpečí vody; 2. patron jezuitského řádu (1730); habsburského domu; spolupatron Mnichova a 2. zemský patron Bavorska

Kolik je asi mostů v kolika zemích, kde je umístěna socha nebo obraz svatého Jana Nepomuckého? Mučedník, který byl utopen v roce 1393 ve Vltavě v Praze, je nejznámějším světcem na mostě a patří u nás i v německy mluvící oblasti k nejuctívanějším světcům.

Jan Nepomucký je také patron zpovědníků, protože - jak říká legenda - byl zavražděn pro svůj neochvějný postoj v otázce zpovědního tajemství.

Jan se narodil kolem roku 1345 jako syn soudce v Pomuku blízko Plzně. Po dobrém vzdělání v nedalekém cisterciáckém klášteře studoval na pražské univerzitě, kterou založil císař Karel IV. několik let předtím, v roce 1348.

Poté, co byl deset let notářem arcibiskupské soudní kanceláře, přijal Jan z Pomuku r. 1380 kněžské svěcení a stal se farářem v kostele sv. Havla na pražském Starém městě, kde se staral také o německé obchodníky. V letech 1382-1387 studoval práva na univerzitě v Padově - a vykonával tam v r. 1386 dokonce funkci rektora zaalpských studentů.

V roce 1389 byl jmenován arcibiskupem Janem z Jenštejna generálním vikářem pražské arcidiecéze. Dne 26. srpna 1390 se namísto svatohavelského faráře stal žateckým arcijáhnem a spravoval pět děkanátů s dvě stě dvaceti pěti farami. Tak se tento pečlivý a svědomitý kněz i arcibiskupský úředník dostal do centra bojů, které za obhájení církevních práv a svobod vedl pražský arcibiskup s králem Václavem IV. Ten využil papežského rozkolu, kdy metropolitovo postavení bylo pochopitelně oslabeno, a snažil se omezit arcibiskupovu moc. Chtěl tak učinit zřízením nového biskupství (tehdy existovalo jen malé sufragánní biskupství v Litomyšli, zaniklé na počátku husitských válek), které se snažil v Římě prosadit a do jehož čela hodlal dosadit sobě loajálního preláta. K tomu účelu si vyhlédl bohatý benediktinský klášter v Kladrubech, jehož majetek měl finančně zajistit nové biskupství, aby je nemusel dotovat ze svých statků. Ke zrušení kláštera se však muselo počkat na smrt staříčkého opata Racka. Když ten počátkem roku 1393 zemřel, dlel král Václav se svými milci při loveckých kratochvilích na hradě Žebráku. Mniši okamžitě zvolili novým opatem mnicha Olena a arcibiskup oznámil jeho volbu spolu se lhůtou na vznesení námitek proti volbě nebo zvolené osobě. Po nezvykle krátké době, když nebylo námitek, potvrdil dne 10. března 1393 za přítomnosti svědků generální vikář Jan Nepomucký volbu Rackova nástupce ve své kanceláři v arcibiskupském dvoře na Malé Straně v Praze. Tím byl zmařen plán panovníka, který po návratu do Prahy upadl do záchvatu nepřičetného vzteku. Jan z Jenštejna byl však právě na svém hradě v Roudnici, kam za ním včas odjeli i jeho úředníci. Na výzvu králových vyjednávačů přijeli všichni do Prahy a dne 20. března 1393 se sešli s Václavem IV. na neutrální půdě johanitské jurisdikce na Malé Straně. Král propadl dalšímu záchvatu hněvu, v němž hrubě napadl arcibiskupa i jeho doprovod a všem jim vyhrožoval utopením. Nakonec nařídil všechny zatknout, ale Janu z Jenštejna se podařilo uniknout. Zatčení byli Jan Nepomucký, oficiál Mikuláš Puchník, mělnický. probošt Václav Knobloch a arcibiskupův hofmistr, staříčský rytíř Něpr. Nejprve byli vyslýcháni na Pražském hradě v kapitulní síni, pak na staroměstské radnici a nakonec na staroměstské rychtě (dnes dům čp. 404 na rohu Můstku a Rytířské ulice), kde byla mučírna. Torturu však podstoupili jen Jan a Mikuláš. Byli natahováni na skřípec (tzv. štosování) a pálení loučemi na boku, čehož se aktivně zúčastnil i rozzuřený a opilý král. Obvinění se nedopustili ničeho protiprávního a nesměli být souzeni, natož mučeni, světskou mocí. To si patrně nakonec uvědomil i král Václav, protože Mikuláš

Puchník a Václav Knobloch byli propuštěni poté, co podepsali mlčenlivost. Nejhuře bylo zacházeno s Janem Nepomuckým, který buď mlčel, nebo krále napomínal. Ještě téhož dne (tj. 20. března 1393) byl pacholky svázán a o deváté hodině večerní svržen z kamenného mostu do Vltavy.

Dne 17. dubna 1393 našli Janovo tělo rybáři, prý podle pěti světél (hvězd) kolem jeho hlavy. Byl pohřben buď v kostele, nebo na hřbitově při kostele sv. Kříže Většího, který patřil řádu cyriaků. Nacházel se v sousedství dnešního kláštera Milosrdných bratří přibližně v prostoru dnešní Dušní ulice na Starém Městě a byl zbourán roku 1890. Patrně roku 1396, tedy ještě za života jeho vraha, bylo Janovo tělo přeneseno do katedrály, kdy byl pod prostým kamenem s nápisem „Johannes de Pomuk“, psaným gotickou minuskulí, pohřben, jistě ne náhodou, proti Vlašimské kapli, kde býval oltářníkem.

Dne 23. dubna 1393 nastoupil Jan z Jenštejna pod ochranou mocného Jindřicha z Rožmberka v Českých Budějovicích cestu k papeži Bonifáci IX. do Perugie, kde mu předložil stížnost na krále. V textu nazývá Jana Nepomuckého „iam martyr sanctus“ (tj. již sv. mučedník). Schismatem oslabený papež však nemohl proti nehodnému králi účinně zakročit a spis odložil ad acta.

V Praze však měla vražda generálního vikáře dalekosáhlý dopad. Nejprve, ještě téhož roku, téměř vyschla řeka Vltava, což lidé pokládali za trest Boží. Jeho hrob byl uctíván od samého počátku a nikdo si nedovolil po něm chodit. Proto byla také po husitských válkách, někdy kolem roku 1450, dána kolem hrobu mříž a v polovině 16. stol. ještě jedna, ozdobnější. I králi jeho zločin velmi uškodil - stal se jedním z důvodů, proč byl r. 1400 kurfiřty zbaven hodnosti a titulu krále římského. Doba však nebyla příhodná pro šíření kultu Jana Nepomuckého.

Nový impuls svatojánské úctě dal až kronikář Václav Hájek z Libočan (ti 553), který použil rukopisnou poznámku děkana pražské kapituly Jana z Krumlova o utopení Jana Nepomuckého. Na pergamenové straně č. 383 kdosi připsal jedničku a utvořil tak letopočet 1383. Tak vytvořil Hájek Jany dva - Jana Nepomuckého, utopeného roku 1383 za neporušení zpovědního tajemství a dr. Jana z Pomuku, generálního vikáře, utopeného roku 1393 za potvrzení kladrubského opata. Tento omyl převzal i Bohuslav Balbín v životopise budoucího světce, ale metropolitní kapitula jeho spis neschválila.

Dodnes není jasno, proč král Václav dal Jana Nepomuckého zavraždit. Kolem Janovy smrti však vznikla legenda, která patří k nejznámějším vůbec. Podle ní byl Jan Nepomucký zpovědníkem Václavovy manželky, královny Jany. Václav se pokoušel, zřejmě k ospravedlnění svých vlastních manželských pochybení, vynutit na Janovi zpovědní přiznání své ženy. Kněz však se odvolal, i když tušil velmi dobře hrozící nebezpečí, na zpovědní tajemství a odepřel jakoukoli informaci. To prý Václava tak rozzuřilo, že se rozhodl Jana Nepomuckého zavraždit. Je ovšem pravděpodobnější, že král Václav dal usmrtit nenáviděného vikáře proto, že ten si nenechal líbit neustálé vměšování do církevních záležitostí a jeho rozhodnutím se vzpíral.

Červená mramorová deska u pražského Karlova mostu ukazuje do dnešního dne, kde byl Jan Nepomucký svržen do Vltavy. Hned po jeho smrti začalo v Praze a daleko mimo ni velké uctívání -mučedníka. Jeho hrob v pražském domě sv. Víta se stal cílem mnoha poutníků.

Mimořádnou zásluhu na Janově svatořečení měl pražský arcibiskup Ferdinand hrabě Khuenburg (1710 -1731), který si dal za životní úkol dotáhnout celý proces až do zdárného konce. Již v roce 1714 vyzval ke sbírání dokladů o svatojánské úctě a o rok později již předsedal zřízené kanonizační komisi, zkoumající zázraky, které se staly Janovým jménem. Motiv celého procesu byl ryze vlastenecký, protože rekatolizace českých zemí byla v té době již ukončena. Dne 15. dubna 1719 byl komisionálně otevřen hrob a ověřeny ostatky Jana Nepomuckého. Při manipulaci s lebkou vypadla z kalvy organická hmota velikosti velké lžíce. Všech pět přítomných odborníků v čele s vídeňským profesorem Janem Františkem Lówem z

Erlsfeldu, osobním lékařem císaře Leopolda I., označilo tuto hmotu za světcův jazyk, zachovaný nevysvětlitelným způsobem. Následovalo blahorečení papežem Inocencem XIII. dne 31. května 1721 na základě prokazované úcty.

Česká veřejnost se však s tímto aktem neuspokojila a usilovala o Janovo svatořečení. Dne 27. ledna 1725 byl opětovně zkoumán nalezený jazyk, který asi třičtvrtě hodiny po vyjmutí z relikviáře naběhl a zčervenal, což bylo užaslymi přítomnými označeno za další zázrak. Vedle mnohých jiných byly za prokázané zázraky uváděny uzdravení ruky Terezie Veroniky Krebsové z paralýzy a atrofie v kostele, později zasvěcenému sv. Janu Nepomuckému, v Praze na Hradčanech roku 1701 a zachránění dívenky Rozálie Hodánkové ze Strakonice před utonutím roku 1718, kdy přežila několik hodin pod ledem.

Ke slavnostnímu svatořečení došlo již dne 19. března 1729 v bazilice S. Giovanni in Laterano a papež Benedikt XIII. převzal do své kanonizační buly všechny Hájkovy omyly, včetně data 16. května 1383, takže 16. květen byl určen za jeho svátek. Stalo se tak na základě nedostatečnosti tehdejší historické vědy. To však na věci nic nemění, protože Svatý Otec není neomylný ve verifikování historických dat. Svou bulou nekanonizoval letopočet, ani životopis, ale osobu hodnou úcty. V Praze byly uspořádány velkolepé oslavy Janova svatořečení ve dnech 8.-16. října téhož roku, kdy bylo město svědkem jedněch z nejmohutnějších slavností ve svých dějinách.

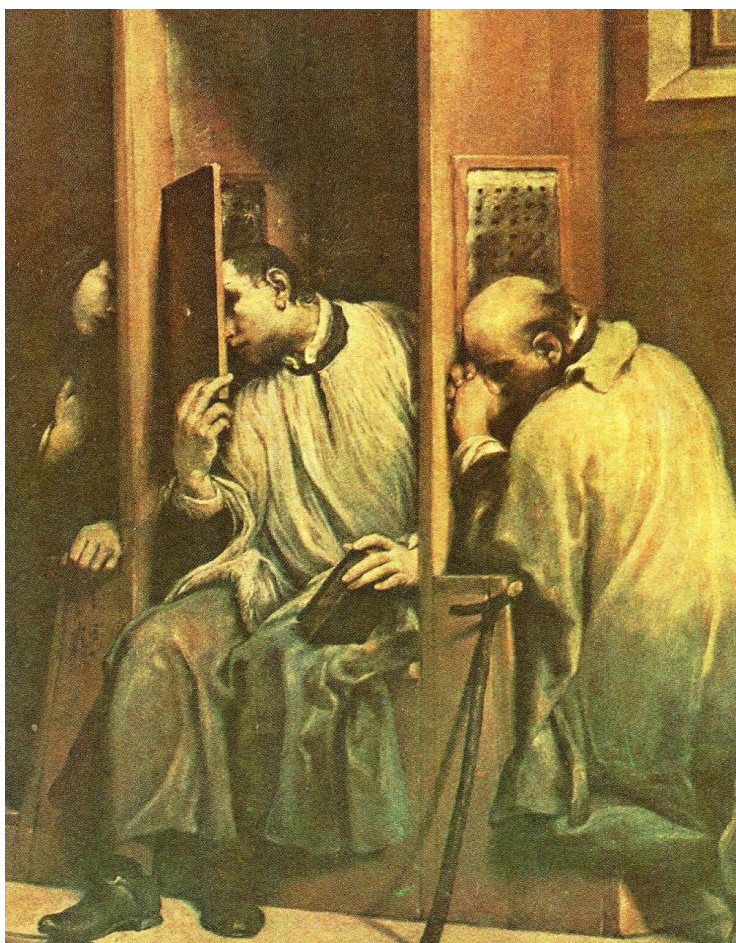
Úcta a tradice: *Jan Nepomucký patřil už kolem r. 1600 k zemským patronům Cech. Stavěla na něm česká lidová zbožnost období baroka. Již v letech 1726-1728 dal František Antonín hrabě Podstatský z Liechtensteinu postavit asi kilometr od Telče kostel zasvěcený tomuto světci (vysvěcen 4. července 1729) a o rok později byl dokončen i chrám sv. Jana v Praze na Skalce, kde již kolem roku 1680 stávala světcova kaple. Česká šlechta rozšířila mučedníkův kult do celé Evropy; jezuité a františkáni zanesli úctu i do zámoří. Na různých místech v Německu a jižních Tyrolích jsou u příležitosti Janovy památky procese a jiné slavnosti. Socha Jana Nepomuckého, která byla postavena na pražském Karlově mostě r. 1693, měla tolik napodobenin, že světec na mostě se stal vůbec nejznámějším světcem.*

Znázorňování: *kdo by neznal obraz Jana Nepomuckého: kněz se štolou, biret na hlavě, palmu, knihu a kříž v ruce, prst přiložen na ústech (jako symbol zповědního tajemství). Někdy září pět hvězd kolem hlavy mučedníka, protože podle legendy ukazovalo pět hvězd, kde je ve Vltavě Janovo tělo, aby mohlo být nalezeno. Jan je jediným světlem kromě Panny Marie, jehož svatost je takto znázorněna.*

Množství znázornění je v Bavorsku a ve východních zemích, především v Praze, např. na dveřích dómu a na Nepomukově náhrobku. Socha od Františka Xavera Schmadla (1755) ukazuje světce, který se dívá na kříž, v klášterním kostele v Andechs (Horní Bavorsko). Často je znázorňován motiv, jak naslouchá Jan Nepomucký zповědi královny Jany, např. na malbě od Josefa Maria Crespiho (Turín, obrazárna).

Sv. Jan Nepomucký je i patronem bezpečného putování a šťastného návratu - proto jsou jeho sochy umístěny zpravidla na rozcestích a na mostech. S žádným jiným českým světlem se nesetkáváme tak často doma i v zahraničí - je mu zasvěceno nezjištěné množství kostelů a kaplí a počet jeho soch se jen v Evropě odhaduje na třicet tisíc.

Není vůbec podstatné, zda byl Jan Nepomucký "světlem zповědního tajemství" či nikoliv, zda v jeho kalvě zůstal zachován jeho "jazyk mlčenlivosti" či část mozkové tkáně. Zemřel totiž jako skutečný mučedník za práva a svobody církve a fyzicky podlehl pouze hrubému světskému násilí. Zemřel ve službách svého arcibiskupa jako poctivý, věrný a vzorný vykonavatel svých kněžských a úředních povinností. Již proto mu právem náleží koruna svatosti.

Královna česká se zpovídá u Jana Nepomuckého. " Podle malby od Josefa Marie Crespiho (1743), která je dnes v galerii Sabauda v Turíně.

Podle knihy: Rok se svatými